

АПСТРАКТ

„Да су архитектонске изложбе незаобилазни и значајни део у развоју архитектуре уверавају нас изложбе чија пракса датира још из првих деценија XX века - Париске изложбе (Salon d'Automne), на којима су изложена и три манифестна изложбена пројекта Ле Корбизијеа, затим Берлинске изложбе у другој половини XX века (Interbau 1957, IBA 1987), на којима је промовисана постмодерна кроз обимни подухват урбане обнове, до друге деценије XXI века и Венецијанског бијенала 2014 (La Biennale di Venezia) са темом *Сто година „модернитета“* (проф. арх. Дарко Марушић, цитат из увода каталога HOUSING 15).

HOUSING 15 је изложба која је настала на иницијативу Катедре за становање Грађевинско-архитектонског факултета у Нишу, са циљем да се прикаже савремена архитектура становања на глобалном нивоу. Изложба је приказана у оквиру манифестације БИНА 2016 и пратио ју је и округли сто на тему *Савремени тренутак архитектуре становања на глобалном нивоу*. Идеја округлог стола била је да се упореде домаћа и инострана искуства у овој области и укаже на однос модерног, односно данашњег електронског, доба према архитектури стамбених објеката. Специфичност ове изложбе у односу на остале манифестације сличног карактера јесте да се поред архитектонско-обликовне презентације објеката јавља и научно-стручна рецензија радова дата од стране међународног научно-уметничког одбора изложбе.

Рад је настао као сажетак дискусије вођене на округлом столу и у њему је дат приказ виђења проблема, одговора и закључака који се односе на стамбену архитектуру данашњице из перспективе струке.

Кључне речи: савремена архитектура, стамбена архитектура, међународна изложба HOUSING 2015, БИНА 2016

ABSTRACT

„That architectonic exhibitions are an indispensable and significant part of the history of architecture has been proven by numerous exhibitions dating back from the first decades of the 20th century, the Paris exhibitions (Salon d'Automne), where three manifest exhibition designs by Le Corbusier were presented, promoting a new system of values of the forthcoming modernist movement, then the Berlin exhibitions in the second half of the 20th century (Interbau 1957, IBA 1987) where the Postmodern was promoted, up to the second decade of the 21st century and the Biennial in Venice (La Biennale di Venezia, 2014), whose uniting topic was *One Hundred Years of „Modernity“* (prof arch Darko Marušić, quote from the catalogue of the HOUSING 15).

HOUSING 15 is an exhibition that was created on the initiative of the Department of Residential Building, Faculty of Civil Engineering and Architecture, University of Nis, in order to present the modern housing architecture at the global level. The exhibition was shown at the BINA 2016 and was followed by a round table discussion upon the topic *Contemporary moment of residential architecture at the global level*. The idea of the round table was to compare domestic and international experience in this field and draw attention toward the attitude on the present, electronic time considering the development of the residential architecture. The specificity of this exhibition, compared to the other events of a similar nature, is that in addition to architectural design the scientific expert reviews for the selected works are also presented, given by the international scientific and artistic committee of the exhibition.

The paper is the summary of the discussion held at the round table, and it presents the potential problems, answers and conclusions relating to residential architecture today from the professional perspective.

Keywords: modern architecture, residential architecture, international exhibition HOUSING 2015, BINA 2016

* Владана Петровић, Универзитет у Нишу, Грађевинско-архитектонски факултет, Александра Медведева 14, s.vladana@gmail.com

** Александар Кековић, Универзитет у Нишу, Грађевинско-архитектонски факултет, Александра Медведева 14, kekovic.aleksandar@gmail.com

*** Наташа Петковић-Гроздановић, Универзитет у Нишу, Грађевинско-архитектонски факултет, Александра Медведева 14, natasapetkovic83@gmail.com

**** Мирко Станимировић, Универзитет у Нишу, Грађевинско-архитектонски факултет, Александра Медведева 14, wireframe22@gmail.com

***** Марјан Петровић, Универзитет у Нишу, Грађевинско-архитектонски факултет, Александра Медведева 14, petrovicmarjan77@gmail.com

Реализација
Зграда *Bâtiment*,
Hamonc + Masson &
Associés,
Париз, Француска, 2015.

Realization
Bâtiment Home,
Hamonc + Masson &
Associés,
Paris, France, 2015.

Реализација
Кућа *Afsharian*,
eNa Design
Керманша, Иран, 2014.

Realization
Afsharian's House,
eNa Design
Kermanshah, Iran, 2014.

Реализација
AUDIO BM,
Архитектонски атеље AM,
Кековић А., Петровић М.,
Кондић С., Србија, 2011.

Realization
AUDIO BM,
Architectural studio AM,
Keković A., Petrović M.,
Kondić S., Serbia, 2011.

УВОД

У савременим друштвеним околностима питање становања, однос функције и форме стамбеног простора, изузетно је комплексно и зависи од великог броја различитих аспеката. Потпомогнут наглим технолошким напретком, динамичан развој савременог друштва – истовремено праћен феноменима и индивидуализације и глобализације, утицао је на промене у друштвеним околностима које су се одразиле и на перцепцију животног простора. Стан, односно кућа, у данашње време доживљава трансформацију у погледу улоге коју треба испунити, па тако долази до трансформација стамбеног простора, како на функционалном тако и на структурном нивоу.

Међународна изложба *HOUSING 15*, као и догађаји који су пратили ову изложбу, има за циљ да прикаже развој савремене стамбене архитектуре кроз примере различитих стамбених концепата примењиваних, како у свету тако и у Србији, као и да идентификује и укаже на неке њихове заједничке именитеље.

Изложба је организована у оквиру катедре Зграде за становање Грађевинско-архитектонског факултета Универзитета у Нишу и приказана је и у оквиру 11. Београдске интернационалне недеље архитектуре – БИНА 2016 у Галерији РТС-а у Београду.

Међународни научно-уметнички одбор, који чини 14 угледних професора и архитеката из 11 земаља, изабрао је 45 радова (из 22 државе, са пет континената) у три категорије: 1. Реализовани архитектонски објекти, 2. Архитектонски пројекти и 3. Експерименти и истраживања у области становања. Кустоси изложбе били су проф. арх. Дарко Марушић и проф. др Александар Кековић.

Проф. арх. Дарко Марушић, дајући критички приказ изложбе, наводи: „По својим основним програмско-организационим карактеристикама и по ономе што је приказано на самој изложби, може се констатовати да нишка изложба, у својој мотивационој основи, тежи афирмацији научно-уметничке компоненте архитектуре становања у простору/времену применом основног принципа „Више од саме изложбе“. Нишка изложба, наиме, не остаје само у оквирима „прегледа стања“, у овом случају, стамбене архитектуре у свету. Нишка изложба, дакле, покреће и отвара питања систематичног приступа анализи и елаборацији стилског правца неомодерне“ (проф. арх. Дарко Марушић, цитат из увода каталога *HOUSING 15*).

Као део програма изложбе, организован је округли сто са циљем отварања тема за разговор у области становања у земљи и иностранству у периоду 2010–2015. год. Тема округлог стола била је Савремени тренутак архитектуре становања на глобалном нивоу. Учесници округлог стола, међу којима је било и аутора радова приказаних на изложби (Горан Војводић, Игор Марић, Јелена Ивановић Војводић, Дарко Марушић, Миленија Марушић, Борислав Стојков, Александар Кековић, Славиша Кондић и др.), изнели су

своје виђење проблема са којим се свакодневно сусрећу у реализацији пројеката. Модератори округлог стола били су: проф. др Јелена Ивановић Војводић, директор БИНА-е и проф. др Александар Кековић, председник Организационог одбора изложбе.

САВРЕМЕНИ ТРЕНУТАК АРХИТЕКТУРЕ СТАНОВАЊА НА ГЛОБАЛНОМ НИВОУ

(дискусија округлог стола на ову тему одржана у оквиру изложбе *HOUSING 15* у склопу 11. БИНА-е)

***

- Виђење квалитета становања у 21. веку, виђење презентованих радова, виђење свог рада у односу на презентоване радове

Игор Марић: Становање је широка тема и амбивалентни су односи архитеката према становању. Има архитеката који се уопште не баве становањем, случајно или намерно, зато што сматрају да је стамбена архитектура мање важна категорија у односу на архитектуру објеката јавне намене или специфичних појединачних објеката. Већина ипак становање схвата као примарни задатак у архитектури.

Стамбена архитектура је кроз историју претежно била уједначена као макроструктура. Разлике су чешће биле у детаљима, а мање у усвојеним моделима. Камило Зите то јасно истиче када каже да је град једно хомогено тело сачињено од становања, а да се издвајају појединачни простори и објекти као што су тргови, паркови, палате итд. Многи европски градови се одликују таквим приступом у стамбеној архитектури.

Београд педесетих, шездесетих, па све до осамдесетих година прошлог века, у доба модерне и интернационалног стила, одликују нови делови града који имају ту хомогеност стамбене изградње у којој се истичу објекти друге намене.

Данас, када се гради више појединачно, објекат по објекат, а мање већи стамбени комплекси, стамбена архитектура постаје поље за истицање, или инвеститора или архитеката, а резултат су најразноврсније креације, што се уочава и у радовима на овој изложби, како страних тако и домаћих аутора.

Симболично би пример једног дела блока на углу Булеvara краља Александра и Ул. Милана Ракића из 1991. год. могао да буде истакнут као почетак таквог приступа. Позиција у изграђеном урбаном амбијенту са јединственом регулацијом, где су појединачне куће пројектовали различити архитекти користећи различите материјале и естетике је његова карактеристика. Овај принцип је, међутим, почео да буде примењиван и код блоксовске изградње те и код социјалне стамбене изградње. Може да се уочи да је то постао светски тренд чак и у врло дисциплинованим срединама.

Сада се поставља питање предности и недостатака таквог система. Ти некадашњи, усклађени - хомогени системи код нас још увек стварају слике градова, и у складу са Зитеовим одговорима на питања шта је становање и шта је, у ствари, град и како се формира ликовна слика града, та униформност и даље оставља врло добар утисак када дођете у било који такав град. Где је та мера између униформности и појединачности - не знам! Чини ми се да се превише далеко отишло у тежњи свака зграда буде нешто друго, да свака зграда искаже свој егзо, а не размишља се много о тој целовитости „градске коже“. Не кажем да је једно боље или друго, али имам утисак да се та мера више уопште ни не тражи.

Миленија Марушић: Сагледавајући ову импресивну изложбу, стичем утисак да се становање помера са свих граница на којима је до сада било. Некада је становање звучало крајње пезоративно и то никада нисмо прихватили, ни Дарко ни ја. Сада се тако не говори, не чујем да се говори да се неко бави стамбењацима, као што је

Реализација
Вишепородична стамбена зграда,
ИАУС, Марић И., Манић Б.,
Никовић А.,
Београд, Србија, 2013.

Realization
Multifamily housing, IAUS,
Marić I., Manić B., Niković A.,
Belgrade, Serbia, 2013.

Реализација
Стамбена зграда Крунска,
Биро ВИА, Војводић Г., Катић М.,
Радишић Д.,
Београд, Србија, 2012.

Realization
Residential building Krunska,
Biro VIA, Vojvodić G., Katić M.,
Radišić D., Belgrade, Serbia,
2012.

Реализација
Dolomitenblick,
Plasma Studio (В. Британија, Кина,
Италија), Секстен, Италија, 2012.

Realization
Dolomitenblick,
Plasma Studio (UK, China, Italy),
Sexten, Italy, 2012.

раније био случај. Сматрам да би уз слике објеката морале да стоје и ситуације, јер кућа никада није сама за себе и мора бити у контексту.

Горан Војводић: Ови радови који су пред нама чине „светску“ продукцију. Сигурно је да је селекција радова прављена тако да су бирани таргетирани бирои или појединци чији су радови утемељени на квалитету, јер заједнички именитељ свих радова на изложби јесте квалитет. Са друге стране, ово што је пред нама је квалитет који је толико мало заступљен, не само у срединама одакле стижу радови двадесет две земље, укључујући и нашу, него генерално, дакле ови радови не приказују пресек реалног стања. То је моје лично запажање када посматрам архитектонску струку, па самим тим и реализације. Можда су те друге средине одмакле у погледу реализација бар, онога што је минимално потребно да се задовоље критеријуми естетике и квалитета овог времена а да бисмо га могли сматрати архитектуром.

* * *

- Да ли данас постоји филозофија становања која произлази из културе или нам прописи, односно нормативи, постављају услове живљења?

Горан Војводић: Нормирање у оквиру станоградње се није мењало деценијама, али се свакако може препознати тај негативни контекст који димензију стана своди на минималне могуће мере. Ситуација је таква да је потребно пројектовати што више станова. Финансијски норматив је норматив којим се руководи већина која се бави пројектовањем и односи се на нето квадратуру зграде коју инвеститор продаје. Пошто имамо узрочно-последичне везе између бруто грађевинске квадратуре и нето квадратуре која је из ње проистекла, онда нето није оно што је нето, јер више не постоје комуникације (вертикалне, хоризонталне), степенице, места окупљања на нивоу објекта, већ је једина мера квадратура стана. То је норматив данас, нормативни сегмент данашњег пројектовања. То је једна димензија која виси свима као мач над главом, то је напросто и одговор на питање како себе позиционирати као архитекту у јединицама система, у односу на оне који су

преко пута вас и од којих вам, у ствари, све и проистиче, јер без инвестиција нема ни нама, на неки начин, живота, осим ако немате среће и неке професионалне утемељености да сопшеног инвеститора натерате да размишља на неки други начин који дозвољава једно квалитетније становање, а онда и животно окружење. У принципу, потребе се данас мењају, филозофија становања се данас мења, али неке димензије ипак остају, некадашњи минимум се претворио у оптимум и максимум заједно.

Борислав Стојков: Михајло Чанак је правило нормативе који су оставили траг на стамбеној архитектури Новог Београда. Други облик нормирања је проистекао из београдског стана, то су станови који су пројектовани тридесетих година прошлог века које су архитекте и инвеститори преузели као један нови стил живота - стил београдске породице. Из тог периода је мноштво станова који су сви на исти начин пројектовани. Данас постоји трећа врста станова – инвеститорска. Можемо замислити која норма проистиче из те врсте станова, и како то функционише код нас! Ко је тај ко уопште диктира норму и да ли неко треба да је диктира? Некада је то била култура, стил живота који је норму налагао, онда су постојали прописи, а данас је то потпуни хаос.

Јелена Ивановић Војводић: Ја бих се позвала на модел београдског стана који сматрам успешним јер је имао централни простор који је био фантастичан мултифункционални простор из ког се комуницирало са свим осталим просторијама. У тој типологији присутно је и све остало, не само стан. Штајнер (*Dietmar M. Steiner*) је, на претходном симпозијуму, на отварању ове манифестације, дао један предлог како би суштински могло да се унапреди становање. Он је поставио питање шта то разликује типологију једних простора у односу на друге и дао одговор да је то висина простора - минимална висина код стамбених простора је 2.60m, а код пословних 2.80m. Он је, у ствари, предложио да се та висина повећа како би станови у будућности били што флексибилнији и мултифункционалнији и могли да служе и за неке друге намене. То је као да гледамо у будућност, то поскупује градњу, али доприноси квалитету простора.

Славиша Кондић: Проблеми су оне норме које имамо, а које не поштујемо, контрола тих норми и неселективно тржиште. За нешто што је рађено за страно тржиште није потребна норма, само тржиште је норма, сам корисник бира свој стан и зна да неће спаваћу собу ужу од 3m. Ми имамо проблем и са тим што наш корисник нема осећај када уђе у празну собу колики је то простор. Имамо и проблем са професионалном етиком, корупцијом, неселективношћу, а и куповна моћ је проблем, зато што многи људи на нашем тржишту не могу да приуште себи нешто више. То је веома сложена тема, која заслужује опширну стручну расправу.

Миленија Марушић: Што се тиче норматива о којима је овде било речи, ми архитекте смо их правили. Последњи нормативи који су прављени за становање и који су сада на снази су лошији од оних које је правлио Мика Чанак, а и тада нису били како треба, и тада су били минимални, а сада су још минималнији. Сами смо криви, јер је била бирања група људи која ће их правити и ми сада морамо да их користимо.

На питање часописа *Архитекта*: „Шта је то добар стан?“, мој одговор је био: „за сва времена јесте стан који је удобан, то је стан који може да се организује за потребе једне породице, која се мења и расте. Добар стан је када ви уђете у простор и не морате да палите светло у подне у ходнику, већ вас дочека дневно светло кроз двокрилна или једнокрилна стаклена врата дневне собе. Исто тако, добар стан не може бити оријентисан на једну страну света, већ мора да гледа на две стране, од којих је бар једна сунчана, никада не може бити искључиво оријентисан на врео запад и хладан север. Такође, добар стан мора да има лођу, која је данас углавном затворена или зазидана - да бисте ви увукли спољни простор у стан он мора бити његов део и ту морају бити бар две столице на које може да се седне. Прозор, у било којој соби, мора да гледа у небо, у дрво, никако у суседни зид. То је оно што је за сваки стан битно. То су неписана правила која се преносе из генерације у генерацију и за која нам нису потребни нормативи.

Игор Марић: Када говоримо о организацији појединачног стана, то првенствено зависи од пројектног задатка који усмерава пројектанта према кориснику. Култура становања

и стил живота кроз време се мењају, као и начини и филозофија организације стана, тако да функција није строго зацртана него се прилагођава, од случаја до случаја.

Имамо линеарно организован стан, централно или биполарно, или на многе друге начине. Ту се ради о економској моћи друштва и појединаца и интимности. Када пређемо на јавни сегмент организације становања приступ је, можда, још битнији.

Јелена Ивановић Војводић: На западу се вешто врши пропаганда архитектуре која диктира, на неки начин, филозофију становања, и то кроз форму: најлепших сто објеката, најбољих сто објеката, најбољих сто станова и др., тако да се, у том смислу, на један мало једноставнији, афирмативнији начин говори о архитектури. Таква пропаганда архитектуре врши се кроз часописе, модне часописе, кроз лајфстајл магazine и публика то гледа. Свим читаоцима је важно да знају у који простор је најбоље да уложе новац, како изгледа тај простор, какав је то стамбени комплекс као и који је то део града, што све заједно представља приказ једног животног стила који није диктиран искључиво нормативима.

* * *

- Прокоментаришите ситуацију урбаног склопа у контексту становања? Како тумачите, везано за урбани склоп, да у истој улици, са истом грађевинском регулативом, имате две различите висинске регулације - објекат са четири етаже и преко пута њега објекат са осам етажа?

Горан Војводић: То се може протумачити способношћу инвеститора да се имплементира у структуре начином на који му је дозвољено да то уради.

Славиша Кондић: Такве ситуације имамо и у плановима - када имате мању и већу парцелу у једном низу, сам план прописује да се на већој парцели може градити објекат веће спратности, а на мањој парцели објекат мање спратности, тако да имамо кућу до куће различитих спратности и на тај начин се формирају урбани склоп и сиулета града.

Реализација

Savonnerie Heymans,
MDW Architecture (Белгија), Xavier
De Wil, Marie Moignot & Gilles
Debrun, Брисел, Белгија, 2011.

Realization

Savonnerie Heymans,
MDW Architecture (Belgium), Xavier
De Wil, Marie Moignot & Gilles
Debrun, Brussels, Belgium, 2011.

Пројекат
 Насеље „Расадник“,
 proASPEKT, Лојаница В.,
 Пештерац С., Мијовић М.,
 Цвејић В., Констандинидис
 М., Вучековић В., Илић Н.,
 Србљак М., Динић Т,
 Лазаревац, Србија, 2013.

Project
 Residential complex
 „Rasadnik“, proASPEKT,
 Lojanica V., Pešterac
 S., Mijović M., Cvejić V.,
 Konstantinidis M., Vučković
 V., Ilić N., Srbljak M., Dinić T.,
 Lazarevac, Serbia, 2013.

Пројекат
 В HOUSE,
 TEKING Architecture, Кондић С.,
 Николић В., Пенић М., Васов М.,
 Београд, Србија, 2015.

Project
 В HOUSE,
 TEKING Architecture, Kondić S., Nikolić
 V., Penić M., Vasov M.,
 Belgrade, Serbia, 2015.

Игор Марић: Урбани склоп треба да има униформност. Имам неколико изведених интерполација у граду и те интерполације сам лично покушавао да ускладим са околином на начин да то буде негде између ауторског и униформности која улицу чини једном целином.

Горан Војводић: Неке ситуације се дешавају и због етапа кроз које пролазимо, где се врши редукција свих наших пројеката. Архитекта као појединац мора да се избори за сопствени ангажман и позицију, прво код својих инвеститора, а онда са сечом пројектне документације од стране такозваних меродавних, говорим о секретаријатима, јавним комуналним предузећима и осталима, са којима имају прилике да се сретну сви овде присутни који се баве пројектовањем и реализацијом. Нама се то дешава, не само у структурама где носимо своје пројекте, него и тамо где су они који норме и нормативе данас формирају и праве доминантан правац, који вам не пружа могућности и не дозвољава слободу.

* * *

- На који начин контекст данашњег времена дефинише пројектовање станова?

Игор Марић: Као што сам раније коментарисао тему хомогеног приступа наспрам разнородног, тако желим да констатујем да је време стилова прошло. Сада имамо много правца, као што су постмодерна, деконструктивизам,

друга модерна, и у свему томе изражену индивидуалност ауторства које се потцртава. Мене више од функције самог стана, која није занемарљива, и истиче се као примарна, интересују локација, уређење околног простора, јавни простори у згради и ван ње. Када у нашој средини имате претежно мале станове, изузетно је значајно да сви заједнички простори буду квалитетни и надоместе те минималне егзистенцијалне стандарде. Ликовни и естетски аспекти, ненаметљива материјализација дају квалитет укупном утиску и доприносе осећању фамилијарности простора.

Миленија Марушић: Данашње време дефинише тржиште малих станова, али не треба говорити о малом стану као о нечему јако лошем. Мали стан мора бити добро организован, исто као и велики. Није проблем у томе што су сада мали станови, него што су нормативи лоши. Није проблем у броју малих станова, него је проблем у томе како организовати тај мали простор. Ако има и само 25m² треба га добро организовати, добро уклопити и објекат у коме се он налази добро поставити.

Игор Марић: Мали стан од 25m² може бити комфоран, то уопште не зависи од његове величине, него од функције, сигурности, светла, грејања. Ако смо баш присињени да пројектујемо за данашње тржиште мале станове, онда треба направити леп улаз у зграду, поставити клупе испред зграде, направити улаз који је широк, леп и осветљен ходник.

Експеримент

Модел индивидуализације вишеспородичног становања, Стоиљковић Б., Петковић-Гроздановић Н., Јовановић Г., Станојевић А., Брзаковић М., Србија, 2015.

Experiment

Model of collective housing individualization, Stoilković B., Petković-Grozdanović N., Jovanović G., Stanojević A., Brzaković M., Serbia, 2015.

Горан Војводић: Минимум који ће се инвестирати у окружење и зону која је јавна, данас не постоји.

Рујица Савић: Поред великог броја малих станова, јављају се и инфраструктурне последице и промене које се односе на број обданишта, школа, гаража, паркинга и др.

Јелена Ивановић Војводић: Оно што би у стамбеној градњи била нека будућност, видимо на овим примерима, где су мали градови састављени од стамбених елемената који, у ствари, имају мешовите функције, обједињују у себи све. Поставља се питање да ли је то прави модел за становање будућности?

ЗАКЉУЧАК

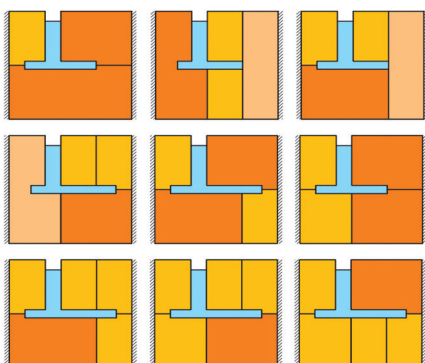
Три су чиниоца која одређују и дефинишу изградњу стамбених објеката - функција, конструкција и форма. Оно што се може уочити на основу радова приказаних у оквиру изложбе *HOUSING 15* и на основу разговора у оквиру округлог стола са темом Савремени тренутак архитектуре становања на глобалном нивоу јесте да је до значајнијих померања, у односу на стамбене објекте настале у пређашњим периодима модерне, дошло примарно на пољу форме. У електронској ери долази до трагања за новим естетикама подржаним технолошким напретком. Изражајне промене које се могу запазити на овом пољу карактерише, пре свега, артистички приступ у процесу обликовања, где визуелни утисак преузима примат у перцепцији архитектуре.

Сумирајући своје утиске изложбе и округлог стола, проф. арх. Горан Војводић закључује да је становање, иако на први поглед крајње индивидуализовано, добило

један глобални карактер. „Оно што је заједничко свим презентованим радовима јесте да је свака од ових кућа практично као карта шпила који можемо промешати, а затим позиционирати у потпуно друге средине од оних које су пројектоване, стваране или чак реализоване”.

У публикацији која прати ову изложбу, проф. арх. Дарко Марушић закључује да третман фасадног платна заузима централно место у обликовању, при чему се истраживање концентрише на ликовну композицију елемената фасадне равни: 1) углавном на ритмично покренуто диспозицију прозорских отвора и декомпоновање на нове шеме које асоцирају на дигиталне кодове и чипове 2) минималистички третман појавности архитектуре објеката у простору уз артистичку вештину компоновања фасадних елемената и сугестиван ликовни сензибилитет и 3) употребу боје у циљу акцентовања појединих елемената или целог објекта и тежњу ка стварању идентитета.

Опште слагање међу свим учесницима округлог стола било је да радови приказани на изложби приказују тренутно најбоље реализације на светској и домаћој сцени, али да никако не дају реалан пресек стања и садашњег тренутка у савременој архитектури зато што она зависи од бројних ограничења која владају у некој средини. Свесни архитектонске реалности, учесници су се сложили да би било пожељно следећу изложбу тематски ораганизовати као преглед локалне или регионалне савремене стамбене архитектуре. „Ово што се овде дешава је пресек стања на нивоу промила, не процента”, закључио је на крају Горан Војводић.

Експеримент

Модел флексибилне организације стана и склопа типског спрата стамбене зграде, Јовановић Г., Станимировић М., Момчиловић – Петронијевић А., Станковић В., Илић Ј., Србија, 2014.

Experiment

Model of flexible flats organization and assembly of typical floor apartment building, Jovanović G., Stanimirović M., Momčilović – Petronijević A., Stanković V., Ilić J., Serbia, 2014.